

Betrokkenheid

Relatie met andere kinderen

Inhoudsopgave

Toelichting bij deze handelingssuggestie	2
<i>Stellingen uit de leerkracht- en leerlingvragenlijst</i>	2
Aanpak	3
<i>Leerdoelen</i>	3
<i>Pedagogische interventies</i>	4
<i>Randvoorwaarden</i>	4
<i>Suggesties voor aanpak</i>	5
<i>Verwijzing naar spellen/prentenboeken</i>	6
Achtergrondinformatie	7
Leestips	8
Bronnen	8

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst; Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje ga je terug naar de inhoudsopgave.

Toelichting bij deze handelingsuggestie

Onder **betrokkenheid** wordt het volgende verstaan: Betrokkenheid is een houding of toestand die verbondenheid uitdrukt met een activiteit of taak waarmee het kind bezig is.

Onder **relatie met andere kinderen** wordt het volgende verstaan: het ervaren van een positieve relatie met andere kinderen.

Stellingen uit de leerkracht- en leerlingvragenlijst

Leerkrachtvragenlijst

Betrokkenheid groep 1-4

1. Heeft plezier in wat het doet.
2. Gaat een tijdlang geconcentreerd op in de activiteit.
3. Toont belangstelling voor het activiteitsaanbod.
4. Toont doorzettingsvermogen.

Betrokkenheid groep 5-8

1. Heeft plezier in het schoolwerk (kernvakken).
2. Gaat geconcentreerd op in het werk op school (kernvakken).
3. Toont belangstelling voor kernvakken.
4. Toont doorzettingsvermogen bij de kernvakken.

Leerlingvragenlijst

Betrokkenheid

1. Als mijn juf of meester iets uitlegt, let ik op.
2. Als ik met mijn werk bezig ben, houd ik mijn aandacht erbij.
3. Als ik een opdracht moet doen, werk ik een tijd lang achter elkaar door.
4. Als me iets niet gelijk lukt, blijf ik het proberen.
5. Ik vind dat ik moeilijke dingen goed aanpak.
6. Mij lukt het om moeilijke dingen goed te doen.
7. De dingen die ik doe op school, kan ik ook.
8. Ik vind dat ik goed ben in wat ik doe.

Relatie met andere kinderen

1. Ik doe dingen samen met andere kinderen.
2. Ik heb vriendjes en vriendinnetjes.
3. Ik voel dat andere kinderen mij aardig vinden.
4. Ik vind dat ik genoeg vriendjes en vriendinnetjes heb.

Aanpak

Leerdoelen

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

Deze handelingssuggestie kun je gebruiken om de behoefte aan een positieve relatie met andere kinderen van de leerling te ondersteunen en daarmee de betrokkenheid te verhogen. Hier kun je zowel preventief als curatief mee aan de slag. Ga je preventief aan de slag kijk dan welk doel voor jouw klas het meest waardevol is. Je kunt ook curatief met de doelen aan de slag als je hebt gemerkt dat de betrokkenheid bij (een deel van) je groep onder druk staat. De aanpak is vooral op de groep gericht, maar je kunt er met aanpassingen ook met individuele leerlingen of groepjes leerlingen mee aan de slag.

Betrokkenheid – relatie met andere kinderen	
Alle leeftijden:	✓ Ik voel me veilig in de klas en op school
Vanaf onderbouw basisschool:	✓ Ik ervaar dat ik erbij hoor

Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.
- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamelijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.

Pedagogische interventies

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- **Leiding geven en grenzen stellen**
- Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven
- Positieve betrokkenheid tonen
- Positieve bekrachtiging geven
- Leren problemen oplossen

Leiding geven en grenzen stellen: Om ervoor te zorgen dat leerlingen zich veilig voelen in de klas en ervaren dat zij erbij horen, is een positief klassenklimaat van groot belang. Een positief klassenklimaat wordt bevorderd door het klassenmanagement. Leiding geven en grenzen stellen of het werken met regels en procedures is onderdeel van effectief klassenmanagement. Als er door middel van regels en afspraken duidelijkheid is over lesprocedures, vragen stellen en algemene gedragsregels, creëer je een klimaat waarin de leerling betrokkenheid durft te tonen. Uit onderzoek is gebleken dat de kwaliteit van je interactie met de leerling invloed heeft op het gedrag van leerlingen onderling, met name hun sociale competentie. Leerlingen die een hoge mate van klassenorganisatie ervaren, waar leerkrachten gedrag, tijd en aandacht effectief managen, laten positief gedrag zien ten opzichte van hun leeftijdgenoten. Ook kun je als leerkracht de relatie tussen leerlingen onderling beïnvloeden door samen regels op te stellen en het gesprek daarover mogelijk te maken (zie aanpak handelingssuggestie welbevinden-relatie met andere kinderen). Het opstellen van een contract geeft leerlingen inzicht in het gevoel van anderen en heeft als doel medeverantwoordelijkheid te geven aan leerlingen voor het naleven van de klassenregels.

Randvoorwaarden

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

- Zorg dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.
- Bij de keuze voor een handelingssuggestie kies je voor 1 van de psychologische basisbehoeften, autonomie, competentie, relatie met de leerkracht of relatie met andere kinderen. Het is echter belangrijk dat de overige basisbehoeften niet vergeten worden! Als één van de drie behoeften een tijd niet wordt vervuld is het gevolg waarschijnlijk dat de andere twee behoeften ook onvervuld raken, waarvan een verminderd welbevinden het gevolg is.

Suggesties voor aanpak

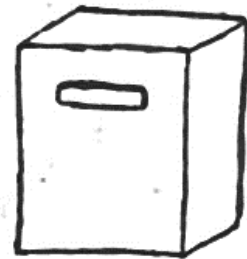
Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

De activiteiten zijn vaak klassikaal, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies. Daarnaast past een doel niet uitsluitend bij betrokkenheid, maar kan het ook goed ingezet worden voor welbevinden.

Doel: Ik voel me veilig in de klas en op school (vanaf onderbouw) – Brievenbus

Een brievenbus in de klas, met daarin briefjes van ervaringen van leerlingen, geeft de gelegenheid om fijne en minder fijne dingen met elkaar te bespreken.

Zet in de klas een 'brievenbus' neer, waar kinderen briefjes/tekeningen in mogen doen over dingen die ze erg leuk of juist niet fijn vinden. Leeg deze elke week, bijvoorbeeld op vrijdag, lees/bekijk ze met elkaar en praat erover. Naar aanleiding van dit gesprek kunnen er nieuwe plannen of afspraken gemaakt worden.¹ Het in alle openheid bespreken van zulke onderwerpen en het maken van regels en afspraken draagt bij aan een veilig klassenklimaat. Door de kinderen anoniem briefjes in de brievenbus te laten doen, is de drempel lager voor ze om bepaalde situaties bespreekbaar te maken.

Doel: Ik ervaar dat ik erbij hoor (vanaf onderbouw) - Nadruk op positief gedrag

Door de nadruk te leggen op positief gedrag en dat te belonen, ontstaat een veilig positief klassenklimaat, waarin de onderlinge relaties goed zijn.

De "Good behavior Game" (in Nederland: Taakspel*) is bewezen effectief in het toenemen van acceptatie onder leerlingen en de betrokkenheid. Het draagt ook bij aan een positief klassenklimaat, omdat onrustig en storend gedrag afneemt. Er zijn verschillende varianten, maar hieronder volgen enkele basisregels. Deze tips kunnen geïntegreerd worden in alle lessen!

1. Verdeel de leerlingen in groepen van vier tot zes kinderen en moedig de leerlingen aan om hun groep een naam te geven.
2. Leg het spel en de regels uit en bedenk samen een beloning voor als de groep zich aan de regels houdt. Dit kan heel eenvoudig, bijvoorbeeld 5 minuten tekenen, voorgelezen worden of een spelletje doen. Moedig de leerlingen aan om elkaar te helpen zich aan de regels te houden.
3. Geef aan hoe lang het spel duurt. Doe het niet de hele schooldag, zeker niet in het begin, en las ook pauzes in.
4. Elke groep begint met hetzelfde aantal punten. Maak duidelijk dat wanneer een leerling een regel overtreedt hij/zij punten verliest voor de eigen groep. Wanneer de groep aan het einde van het spel voldoende punten overhoudt, mag het meedoen aan de beloning die vooraf is afgesproken.
5. Bekrachtig positief gedrag tijdens het spel, zodat leerlingen die zich niet aan de regels houden geactiveerd worden om dit wel te doen. Je kunt er voor kiezen om de groep punten te geven bij positief gedrag.

Taakspel is ontwikkeld door de CED groep en gebaseerd op de Amerikaanse Good Behavior Game. Zie voor meer informatie: <http://www.taakspel.nl/taakspelvarianten/taakspel-in-de-klas.aspx>

* Taakspel zal vooral extrinsieke motivatie bevorderen, leerlingen zullen meer gemotiveerd worden door het winnen dan door echt achter hun keuze staan. Gebruik het vooral als je verandering van gedrag wilt bewerkstelligen, bijvoorbeeld wanneer de betrokkenheid onder druk staat door rumoer in de klas. Taakspel kan op termijn wel zorgen voor intrinsieke motivatie. Leerlingen kunnen gaan ervaren dat ze beter kunnen werken, omdat Taakspel bevordert dat het rustig is in de klas. Het nagesprek met de klas is dan ook heel belangrijk hierbij.

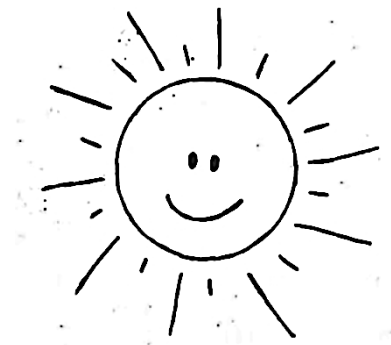
Doel: Ik ervaar dat ik erbij hoor (vanaf onderbouw) – Leerling van de week

Door elke week een leerling centraal te stellen over wie positieve dingen bedacht worden, ervaren de leerlingen dat iedereen bij de klas hoort.

Stel elke week een leerling centraal, over wie de klasgenoten positieve dingen bedenken. Aan het einde van de week ontvangt deze leerling van iedere leerling een compliment over wat de leerling graag doet, waar hij goed in is of andere positieve eigenschappen. Dit kan mondeling (bij jongere kinderen) of schriftelijk (bij oudere kinderen, evt. gekoppeld aan een les tekenen/handvaardigheid om er iets creatiefs van te maken), bijvoorbeeld in de vorm van een zon, waarbij de complimenten op de stralen geschreven worden.

Wanneer de leerling zoveel mooie dingen hoort, bloeit hij helemaal op en merkt hij dat hij echt gewaardeerd wordt. Eventueel kan er nog een foto van een door de leerling uitgekozen compliment gemaakt worden. Op deze manier blijft er ook nog een zichtbare herinnering over, die de leerling in de klas of thuis kan bewaren.¹

Tip

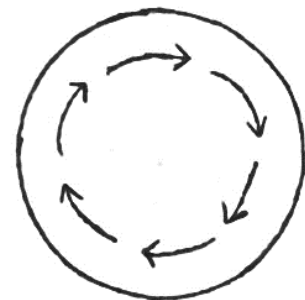
- Als variant kun je aan het begin van het schooljaar een zon maken met de hele groep. Schrijf op het rondje in het midden de naam van de klas, of iets als 'wij horen erbij' en laat alle kinderen hun naam op een zonnestraal plakken. Hang deze op een centrale plek in de klas op, zodat de kinderen dit goed kunnen zien en benoem het regelmatig.
- Wanneer de leerlingen het lastig vinden om complimenten te bedenken over hun klasgenoot, geef ze dan een 'spiekbriefje' waar complimenten op staan en waar ze uit kunnen kiezen.

Doel: Ik ervaar dat ik erbij hoor (vanaf onderbouw) – Binnen- en buitenkring vanaf middenbouw

Door de leerlingen telkens met een andere leerling over het antwoord op de gestelde vraag te laten praten, wordt hun betrokkenheid verhoogd en hebben ze het gevoel dat hun mening/ervaring er ook toe doet.

De leerlingen vormen twee kringen, een binnen- en een buitenkring. Zorg voor evenveel leerlingen in de binnen- als buitenkring, zodat ze allemaal tegenover een andere leerling komen te staan.

De leerkracht geeft een stelling of onderwerp waar het gesprek over kan gaan. Na een kort gesprek draait één van de kringen een aantal plaatsen door, waardoor de kinderen een nieuwe gesprekspartner krijgen. Op deze manier kunnen er veel antwoorden/standpunten uitgewisseld worden en hebben alle leerlingen input in het gesprek, wat de betrokkenheid verhoogt. Hierdoor krijgen leerlingen ook het gevoel dat ze erbij horen en dat hun mening/ervaring ertoe doet.

Tip

- Deze werkvorm kun je in veel verschillende lessen verwerken, waarbij leerlingen samen praten over de mogelijke antwoorden op een vraag. Om deze vorm effectief te laten worden, kun je het best voor een vraag kiezen waarop meerdere antwoorden mogelijk zijn.

Verwijzing naar spellen/prentenboeken

Bedenk: *Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?*

Coöperatieve cijfertoren – vanaf 4 jaar

Door samen te werken bouwen de spelers een cijfertoren. Samen de blokken optillen en dan verplaatsen! Dat vraagt om communicatie, want niet iedereen ziet hetzelfde. De een ziet cijfers, terwijl ze aan de andere kant van de kring alleen stippen zien of alleen kleuren.

Tijdens het spelen van dit spel krijgen de leerlingen het **gevoel dat ze erbij horen**, omdat ieders inbreng nodig is om de opdracht te voltooien. Hierdoor wordt de **relatie tussen de leerlingen** versterkt, waardoor ze meer **betrokken** op elkaar raken.

<https://www.earthgames.nl/webshop/producten/samenwerken/cijfertoren.html>

Doos vol gevoelens – 3 t/m 6 jaar

Een doos vol gevoelens is ontworpen om de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen te ondersteunen en is opgebouwd rond de vier basisgevoelens: blij, bang, boos, verdrietig. Op een speelse manier leren kinderen gevoelens (h)erkennen, begrijpen en uiten.

Dit spel geeft de gelegenheid om met elkaar te praten over gevoelens en deze te koppelen aan de ervaringen van leerlingen. Hierdoor ontstaat er een **hoge betrokkenheid** van de leerlingen. Ook worden gevoelens beter bespreekbaar gemaakt in de klas, waardoor een **veilig klimaat** ontstaat.

<https://www.specials4schools.com/nl/assortiment-s4s/sociaal-emotioneel/emoties/een-doos-vol-gevoelens/>

Vos en haas – de club van wij – 6 t/m 8 jaar

Pluim sticht een dameskransje! Haas mag erbij. En Ping Wing ook. Ze eten cake en praten over damesdingen. Vos wil ook cake. Maar hij mag niet bij het kransje. Want hij is geen dame. En Uil ook niet. 'Dan stichten we zelf wel een kransje', zegt Uil. 'Een herenkransje. En dan eten we de hele tijd cake!'. Het is een prima idee van Uil. Maar wie mag erbij? En wie wil erbij?

De leerlingen krijgen een kijkje in een verhaal, waar dieren buitengesloten worden. Ze leren over **veiligheid** en **erbij horen**. Een voorbeeldverhaal van hoe het niet moet, wat aanleiding geeft tot gesprek over **relaties** in de klas.

<https://www.lannoo.be/nl/ik-leer-lezen-met-vos-en-haas-ik-lees-als-vos-de-club-van-wij>

Achtergrondinformatie

Betrokkenheid-relatie met andere kinderen

Gedragbetrokkenheid hangt positief samen met de acceptatie van leeftijdsgenoten. Wanneer kinderen het gevoel hebben ergens bij te horen, zich verbonden voelen met andere leerlingen heeft dit een positief effect op de betrokkenheid. Het is bekend dat de betrokkenheid afneemt in de bovenbouw van de basisschool. Kinderen die echter meer acceptatie ervaren van leeftijdsgenoten, laten de afname van betrokkenheid minder zien. Een ander onderzoek laat zien dat kinderen die voortdurend worden afgewezen door leeftijdsgenoten, geen of weinig groei laten zien in betrokkenheid in vergelijking met klasgenoten die wel worden geaccepteerd. Kinderen die niet te maken hebben met afwijzingen door leeftijdsgenoten, laten juist een positieve groei in betrokkenheid zien.

Vanaf groep 8 kan het juist zo zijn dat kinderen die populairder worden gevonden door klasgenoten, minder betrokkenheid laten zien. Een verklaring hiervoor is dat betrokken gedrag, zoals opletten in de klas en huiswerk niet als "stoer" wordt gezien, wat het verwerven van status binnen een peer group moeilijk maakt.

Leestips

Er is nog veel meer te lezen over dit onderwerp. Bedenk: *Waar wil je meer over te weten komen?* Een procesgerichte aanpak voor 6-tot 12-jarigen in het basisonderwijs – Ferre Laevers & Ludo Heylen (2013).

In dit boek worden verschillende aspecten beschreven die van invloed zijn op de betrokkenheid en het welbevinden van leerlingen. Voorbeelden van deze aspecten zijn samenwerken, coöperatief leren en werken aan een positief klassenklimaat. De theorie achter deze concepten wordt beschreven, maar ook worden er praktische tips gegeven die je als leerkracht kunt inzetten in je lespraktijk. Een echte aanrader dus voor leerkrachten die meer willen weten over welbevinden en betrokkenheid bij leerlingen.

Dit boek past bij deze handelingssuggestie over betrokkenheid en relatie met andere kinderen, omdat coöperatief leren, samenwerken en een positief klassenklimaat belangrijke punten zijn die in dit boek besproken worden. Door met de tips aan de slag te gaan, kun je werken aan een hogere betrokkenheid van je leerlingen.

Bronnen

Toelichting bronvermelding: Voor de leesbaarheid van de handelingssuggesties is ervoor gekozen om in de suggesties zelf geen verwijzingen naar bronnen op te nemen, maar deze aan het einde van het document te plaatsen. Soms is het echter interessant om te weten waar een praktische tip vandaan komt of staan er bij de tip nog meer interessante bronnen. In dat geval is er een klein cijfertje in de tekst geplaatst zodat opgezocht kan worden waar het vandaan gehaald is.

¹ Laevers, F., & Heylen, L. (2013). *Een procesgerichte aanpak voor 6-tot 12-jarigen in het basisonderwijs*. Scherpenheuvel-Zichem, België: CEGO Publishers.

² Laevers, F., Jackers, I., Menu, E., & Moons, J. (2014). *Ervaringsgericht werken met kleuters in het basisonderwijs*. Averbode, België: CEGO.

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H. L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem Zien! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.

Evelein, F., Korthagen, F., & Brekelmans, M. (2008). Psychologische basisbehoeften van docenten in opleiding. Leraar worden: een proces op de grens van persoonlijke en professionele groei. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 29(3), 32-39.

Kagan, S., & Kagan, M. (2000). *Meervoudige Intelligentie: Het complete MI boek*. Middelburg: RPCZ.

Ladd, G. W., Herald-Brown, S. L., & Reiser, M. (2008). Does chronic classroom peer rejection predict the development of children's classroom participation during the grade school years? *Child Development*, 79(4), 1001-1015. doi: 10.1111/j.1467-8624.2008.01172.x

Laet, S. de, Colpin, H., Vervoort, E., Doumen, S., Van Leeuwen, K., Goossens, L., & Verschueren, K (2015). Developmental trajectories of children's behavioral engagement in late elementary school: Both teachers and peers matter. *Developmental Psychology*, 51(9), 1292-1306. doi:10.1037/a0039478

Osterman, K. F. (2000). Students' need for belonging in the school community. *Review of Educational Research*, 70(3), 323-367. doi: 10.3102/00346543070003323

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78. doi: 10.1037/0003-066X.55.1.68

Witvliet, M., Lier, P.A.C. van, Cuijpers, P., & Koot, H.M. (2009). Testing links between childhood positive peer relations and externalizing outcomes through a randomized controlled intervention study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 77(5), 905-915.

Illustraties zijn gemaakt door Lizanne Both en met haar toestemming opgenomen.

